

Катерина ЦУРКАН

СТРУКТУРА, ОРГАНІЗАЦІЯ Й ОСЕРЕДКИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ТЕКСТИЛЮ В ГАЛИЧИНІ останньої третини ХІХ — початку ХХ ст.

Розглядається започаткування фахового навчання у галузі текстилю в Галичині у кінці ХІХ — на початку ХХ ст. Проаналізовано структуру та організацію системи органів державної влади і управління, яким підпорядковувалась система освіти в Галичині в окреслений період. Здійснюється аналіз освітніх осередків за професійним спрямуванням: ткацтво, коронкарство, гаптярство, інші жіночі рукодільні роботи. Проводиться спроба диференціювати та систематизувати текстильні школи за вузькопрофесійним спрямуванням, виявити методологічну спільність через аналіз статутів цих шкіл.

Ключові слова: Галичина, фахова освіта, ремесло, текстиль, ткацтво, коронкарство, гаптярство, рукоділля, майстерня, верстат.

© К. ЦУРКАН, 2016

Питання системи мистецької освіти в галузі текстилю у Галичині на кінець ХІХ — початок ХХ ст., диференціації освітніх осередків у галузі текстилю за професійним спрямуванням, аналізу діяльності основних товариств, що сприяли розвитку ткацтва, коронкарства, гаптярства та інших жіночих рукодільних робіт у Галичині, шкіл, навчальних курсів, навчальних майстерень висвітлені у ряді наукових робіт. Так, зокрема, у монографії Шмагала Р.Т. «Мистецька освіта в Україні середини ХІХ — середини ХХ століття. Структурування, методологія, художні позиції» розглядається художньо-промислове шкільництво в Галичині [44, с. 47]. У четвертому розділі монографії проводиться історичний аналіз функціонування художньо-промислової освіти, здійснюється диференціація художньо-промислової та ремісничої освіти в Галичині за професійним спрямуванням (школи кераміки, деревообробництва, ткацтва, металу) [44, с. 117]. Окремо розглядається діяльність Львівської художньо-промислової школи. Архівні дані стосовно шкіл коронкарства, жіночого рукоділля в Галичині аналізувала інша дослідниця — Козакевич О.Р. Це питання автор розглядала у контексті дослідження «Мистецтва в'язання в Західній Україні кін. ХІХ — І третини ХХ ст. (історія, типологія, художні особливості, осередки) [38]. Волинська О.С. опублікувала статтю про діяльність художньо-промислової спілки «Гуцульське мистецтво» [29]. Інформацію осередок в Глинянах та спілку «Гуцульське мистецтво» в Косові знаходимо у статтях викладача кафедри текстилю ЛНАМ Шульги З.М. [45, с. 24—29; 41; 22; 26].

Матеріали нашої статті можуть бути використані для вивчення системи мистецької освіти в галузі текстилю. Дослідження є актуальним в контексті сучасної декоративно-прикладної фахової освіти через безпосередні форми впливу, які є діяльними сьогодні. Розглянемо окремі освітні осередки у галузі текстилю на території Галичини в означений період, диференціюємо осередки за професійним спрямуванням.

Фахова освіта протягом усього ХХ ст. була важливою зв'язковою ланкою для посилення художньої якості промислової продукції в Україні та Європі загалом. Вона увібрала в себе різні форми прояву: освоєння ремісничої справи через вивчення музейних збірок, дістала популяризацію через виставки, мала форми впливу через мандрівних вчителів ре-

Іл. 1. Граф Володимир Дідушицький (1825—1899)¹

месла, промислові спілки, та безпосередньо вузько-професійні школи ремесла.

Галичина — історична область у західній Україні та південно-східній Польщі. За свою історію Галичина була у складі таких держав: Галицьке, Галицько-Волинське князівство, Королівство Польське, Річ Посполита. В межах досліджуваного періоду розглядаємо Галичину в складі Австрійської імперії (1804—1867), Австро-Угорської імперії (1867—1918), Західноукраїнської Народної Республіки (1918—1919), Української Народної Республіки (1919) та Польської Республіки (1919—1939). Після Другої світової війни Галичина була розділена кордонами на Західну (в складі Польщі) та Східну (до 1991 р. — в складі СРСР, після 1991 р. — в складі України) [30; 31; 39; 39; 42; 49].

¹ Маршалок Крайового Сейму, посол віденського парламенту Австро-Угорщини. Був відомим меценатом музейної справи, колекціонером творів декоративно-прикладного мистецтва. Його приватні збірки зараз складають основу колекцій Державного природознавчого музею НАН України і Музею етнографії та художнього промислу у Львові. Був одним із засновників кількох промислових шкіл, організатором Крайових виставок 1877, 1894 рр. у Львові, 1887 р. в Кракові, хліборобсько-промислової виставки в Перемишлі (1882) та ін., неодноразово представляв Галичину на світових господарських виставках, зокрема у Відні та Парижі, а за активну участь в організації виставки 1877 р. у Львові отримав почесне громадянство міста.

У другій половині XIX ст. Галичина була регіоном активного розвитку українських національних культурних установ — товариства «Просвіта», літературного товариства ім. Т. Шевченка та інших. Щодо декларованих цілей освітні установи в Галичині можна поділити на два типи. Перший — це заклади, призначені для отримання знань та спеціальних відомостей міськими промисловцями. Друга категорія — це фахові школи та навчальні верстати (майстерні), завданням яких було розвивати окремі галузі промислів у різних місцях краю. Тут мова йде про ті галузі промислів, що до цього часу існували як домашні, але були у нерозвиненому стані.

Самоврядування Галичини у справах розвитку народного та місцевого шкільництва була запроваджено Краєвим законом від 22 червня 1867 р., який передбачав викладання в школах польською та українською мовами [44, с. 49]. Вищим контрольним та виконавчим органом управління народними загальними та спеціальними середніми школами в Галичині була Краєва шкільна рада, утворена цього ж року на базі шкільної секції V Департаменту галицького намісництва. Рада підлягала Міністерству віросповідань і освіти. У 1921 р. польський уряд реорганізував її в Кураторію Львівського шкільного округу. Кураторія діяла на території Львівського, Станіславського та Тернопільського воєводств до 1939 р. і здійснювала керівництво всіма державними спеціальними та навчальними закладами, вела нагляд за приватними школами, позашкільним вихованням та освітою. Фаховим органом для справ шкільництва промислового в Галичині була установа при Відділі Крайовому — Комісія Крайова для справ промислу домашнього та рукодільного, яка функціонувала за ухвалами дорадчого Відділу Крайового (м. Львів) у всяких справах, що стосувались стипендій, позик та посібників для промислових цілей з фондів краєвих [32, с. 2].

Комісію було засновано після Першої Крайової Рільничо-промислової виставки, що відкрилась у 1877 р. у Львові. За рішенням Відділу Крайового від 28 серпня 1877 р. було створено Тимчасовий Комітет Дорадчий при Відділі Крайовому. Його завданням було вивчати потреби крайового рукодільництва та промислу домашнього, опікуватись рукодільними школами. Головним завданням цього тимчасового комітету була розробка статуту для Сталої Кураторії.

Комісія промислова керувалась розпорядженням від 24 лютого 1883 р., пристосувавши положення постанови до потреб та обставин розвитку промислу в Галичині, займалась організацією промислових шкіл та коригуванням їх діяльністю. Головним завданням Комісії було піднесення промислів через розширення освітньої діяльності. Станом на 1887 р. за рахунок краєвих фондів утримувалась така кількість ткацьких шкіл: практичних фахових ткацьких шкіл, або «варстатів наукових ткацьких»² — чотири, корон карських — дві, шкіл робіт жіночих — дві.

З допомоги Відділу Крайового організувались Товариства, Спілки, які займались і збутом готової продукції, і давали роботу ткачам — замовлення на ткацькі речі, вчительську діяльність в школах. До таких товариств відносимо: ткацьке товариство в Глинянах, при якому 1894 р. постала ткацька школа, (згодом зі школи була сформована ткацька фабрика), Косівське ткацьке товариство, при якому виникла професійна ткацька школа і майстерні, Гуцульське об'єднання кустарних промислів, Спілка ткацтва в Блажевій, що сприяла заснуванню школи, Ткацька спілка в Кросно, Галицьке крайове товариство ткацького промислу, Краєвий ткацький науковий варстат у Ланцуті ім. Франца Йосипа, Краєвий ткацький варстат в Горлицях, сприяли розвитку ткацької освіти Руське товариство педагогічне у Львові, Товариство руських жінок у Станіславі, Спілка ткачів у м. Дембовець.

Спільною метою для текстильних товариств, наукових варстатів, спілок була підтримка та збереження народного промислу, цієї мети планувалось досягти через створення шкіл, заохочення молоді до навчання, об'єднання вже сформованих спеціалістів, знавців, які володіють технічними навиками у своїй справі, молодих ткачів та збут готової продукції, також ці організації займались купівлею інвентарю та сировини для праці.

Історія ткацького осередку в Глинянах починається з 1885 р., коли парох церкви о. Филімон Решетилівич [рис. 2] заснував «Задаткове товариство» (з 1886 р. — «Ткацьке товариство») [43, с. 126; 44, с. 186]. Спочатку Товариство випускало візерункові тканини, полотна, цайги (міцна матерія на

² «Варстат науковий ткацький» — ткацька навчальна майстерня. — Прим. ред.

Іл. 2. Отець Филімон Решетилівич³

робочий одяг), рушники, взористі скатертини, вовняні хустки, та ін., на що в той час був попит. За старанням о. Решетилівича Відділ Краєвий у Львові призначив «Товариству Ткацькому» річну дотацію в сумі 500 австр. крон. Врешті, було збудовано два великі фабричні будинки, де працювало біля 60 робітників [43, с. 127]. Товариство налагодило жакардове виробництво художніх тканин, портретні зображення, а з 1890 р. почало виготовляти килими. Серед перших художників, що створювали проекти для килимів, були: Е. Ковач, В. Крицінський, І. Юрайда, В. Цьонь та ін. Власники «Товариства» впроваджували нові механізовані верстати, вдосконалювали процес виробництва. Під час Першої світової війни діяльність товариства зупинилась [41, с. 26]. У 1887 р. в Глинянах була відкрита Промислово-ткацька школа (1887 р.), яку очолив Іван Юрайда. Навчання в школі було трьохрічним, вивчалась технологія та практика жакардового і ручного ткацтва, способи обробки тканин та фарбування пряжі. Варто зазначити, що пряжа фарбувалась

³ Колишній парох церкви св. о. Миколая, засновник «Задаткового Товариства» і «Ткацького Товариства» (1885). За старанням о. Решетилівича Відділ Крайовий у Львові призначив «Товариству Ткацькому» річну дотацію в сумі 500 австрійських крон. Фото з книги Михайла Хамули «Глиняни — місто моїх килимів» [43].

Іл. 3. Михайло Хамула з родиною⁴Іл. 4. Килимарниці на фабриці Хамули⁵

штучними барвниками. На 1908 р. у «Краєвому взірцевому ткацькому варстаті⁶» викладав І. Юрайда (закінчив Центральну краєву ткацьку школу у Франкштадті та Курси механічного ткацтва у Берні), від 1896 р. — Михайло Ратушинський (закінчив Науковий Варстат у Глинянах) та інструктор з фабричної практики Каміла Юрайда. Варто згадати ім'я Василя Цьоня, випускника Львівської промислової школи (1905 р.), який викладав у Глинянській школі та створив велику кількість проектів для килимів, базуючись на старих зорах українського килимарства Західного Поділля [44, с. 186]. У 1914 р. при школі було організовано цехи, які виготовляли килими, доріжки, бавовняні та лляні тканини для продажу. Заклад дістав назву «Килим Глинянський» [45, с. 25]. Заклад почав виробництво продукції на продаж з ідентифікаційним штампом

⁴ Фото з книги Михайла Хамули «Глиняни — місто моїх килимів» [43].

⁵ Фото з книги Михайла Хамули «Глиняни — місто моїх килимів» [43].

⁶ Варстат — майстерня. — Прим. ред.

«Відбірковий продаж килимів зі школи ткацької в Глинянах». Глинянські вироби експонувались на краєвій виставці у Львові, краєвій виставці виробів промислових шкіл (1892), Всесвітній виставці у Парижі (1909), Краєвій виставці давніх і сучасних килимів у Львові (1913) та ін.

Під час Першої світової війни (1914—1920 рр.) фабрика не працювала, фабричне знаряддя було розкрадене, верстати спалені — збереглись лише дві порожні будівлі [43, с. 128]. Після війни у 20-х рр. ХХ ст. виробництво килимів відродилось стараннями Михайло Хамули (який викупив ті будівлі) [43; рис. 3] та викладача Ткацької школи в Глинянах Теодора Ладичка, та розширилось до фабричного підприємства (іл. 4) з розгалуженою мережею навчальних курсів техніки килимарства у довколишніх селах — Лагодові, Якторові, Балушині, Борткові [44, с. 187]. Успіх цієї діяльності забезпечувався залученням до співпраці відомих українських художників (М. Левицький, Д. Бутович, С. Борачок, П. Холодний, Т. Гриневич, В. Бандиля), підготовлених ткачів, високоякісної пряжі та частковою механізацією процесу [41, с. 26; 45, с. 26]. Крайні зразки килимарської продукції Глинян кінця ХІХ — початку ХХ ст. були найвищим художнім досягненням глинянських килимарів у дорадянський період [36, с. 23]. 1939 р. на основі фабрики утворена артіль «Визволення», а після Другої світової війни назву змінено на фабрику художніх виробів «Перемога» [41; 26]. До слова, Глинянська фабрика відіграла певну роль і в діяльності ЛДПДМ (зараз ЛНАМ), оскільки на фабриці виготовлялись в матеріалі дипломні проекти випускників кафедри художнього текстилю ЛДПДМ — І. Литовченка, В. Федька, С. Шабатури, В. Галицької, О. Риботицької, З. Шульги, О. Шеремети, Г. Кусько, О. Никорак, Л. Амбіцької та ін. [45, с. 29].

До текстильних шкіл, що існували на кінець ХІХ — початок ХХ ст. відносимо: ткацькі школи, школи коронкарства, школи гаптування, школи жіночого рукоділля, при яких діяли відділи коронкарства, гаптарства та в'язальних робіт. В 1890-х рр. осередки ткацького промислу вже існували в Кросно, Корчині, Дембовці, Блажовій, Ясеніці, Домараджі, Глинянах, Косові, де з домашнього з часом утворився дрібний промисел і постали важливі ткацькі осередки [46, с. 217]. У краї було кілька

широко розвинутих освітніх закладів, де можна було навчитися гаптярству, таких як школа промислова, вища школа жіноча і Товариство жіночої праці у Львові, школа ім. Схоластики в Кракові, школа жіночих робіт у Перемишлі, Заклад ім. св. Терези у Львові, заклад у Дроговижі та інші, де виконувались гаптярські роботи.

Навчання в школах проводилось згідно з закріпленим Статутом, здебільшого Статут був універсальним та затвердженим Краєвою шкільною Радою і Крайовим Комітетом з поправками на фахове спрямування школи. Наука в школах (за статутом) тривала два, інколи три роки. В перший рік учень набував докладних відомостей щодо механічного влаштування ткацьких верстатів, їх складових частин та допоміжних приладів. Учні навчались пробирати основу для гладких тканин та їх виробляти, набували вміння класифікувати тканини, розпізнавати ткацькі матеріали різного гатунку, знати їхні технологічні властивості, характер ниток в готових виробках. Після того, як учні набирали достатньої вправності в тканні, інструктор пояснював роботу приладів для виробництва узорних тканин. Надалі учні навчались виробляти візерункові тканини за допомогою ремізного ткацтва.

На другому році навчання учні ознайомлювались з приладом Жакарда, навчались переносити рисунок на ткацький взір і відносно нього готувати карти для створення візерункових тканин. Навчаючись пробирати основу та ткати адамашкові вироби, учні виробляли столову білизну та барвисті тканини. Також учні знайомились зі способами природного та штучного відбілювання, прядіння, апретування, складання та пакування ткацьких виробів, отримували відомості про походження різних ткацьких матеріалів, вправлялись у калькуляції цін, а також тренувались у звичайному гаптуванні ткацьких виробів.

У 1875 р. у с. Дроговиже відкрито навчальний заклад для сиріт та убогих на кошти графа Станіслава Скарбека. Заклад був розрахований на 1000 дітей, крім опіки, утримання та виховання, передбачалось проведення фахової ремісничої освіти. Школа стала першим навчальним закладом у Східній Галичині, де вивчали теорію та вправлялись в практиці ремесла. Учні готували до художньої діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. У 1880-х рр. школа розпочала виготовлення та модер-

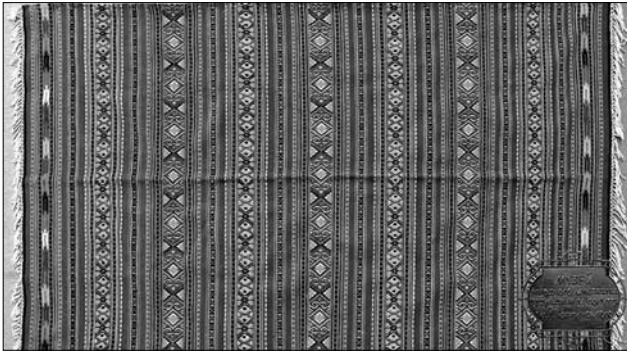

Іл. 5. Герасимович Ганна Юліанівна (1889—1974)⁷

нізацію ткацьких верстатів для ткацьких шкіл Галичини, зокрема Косова і Городенки. Проектували верстати для сукна, бавовняних тканин, серветок тощо [3; 44, с. 60].

Великий вплив на розвиток ткацтва у Галичині мав Перший Галицький конгрес ткацтва, скликаний у 1890 р., де розглядались наступні питання: конструкція ткацьких верстатів (щоб верстат помістився у селянській хаті); систематизація ткацьких виробів, що виготовляються ткацькими спілками (для створення норм якості торгівлі); унормування винагороди за ткацьку роботу в ткацьких спілках; розвиток виробів з грубої сировини, що направляються за кордон. Інженер Генрих Грушецький запропонував тип нових ткацьких верстатів, що мали висоту 1,7 м для гладких полотен, 2,3 м з приладами для ткання «під бердо». Грушецький запропонував докладний опис конструкції цих верстатів і з дискусії було вирішено їх затвердити та за кошт краєвого в кожній місцевості, де була ткацька спілка, надати такий верстат, також було вирішено надавати безвідсоткову позику з фондів краєвих для купівлі додаткових верстатів такої конструкції. Стосовно другого питання Грушецький просив, щоб усі краєві товариства закупували пряжу з одних фабрик,

⁷ Видатна майстриня художнього ткацтва та вишивки. Член СХУ (1959), заслужений майстер народної творчості (1960). З 1923 р. працювала художником у спілці «Гуцульське мистецтво». У 1939—1955 рр. викладала художню вишивку у Косівському училищі прикладного мистецтва. Асортимент творів: килими, верети, панно, вишивані портрети, жіночі та чоловічі сорочки.

Лл. 6. Герасимович. Верета⁸. Косів, 1965Лл. 7. Герасимович. Рушник⁹. Косів, 1966

визнаних найкращими, в більших кількостях та на спільний рахунок, щоб всі товариства прийняли однакову номенклатуру для краєвих виробів, а також універсальні параметри довжини і ширини поодиноких зрізів тканини (штук), та влаштували спільний склад гуртової пряжі. В дискусії було виголошено потребу в солідарності між краєвими ткацькими товариствами. Результатом обговорень було ухвалено рішення створити «Союз Галицьких Спілок Ткацьких», щоб забезпечити добрі умови для надходження пряжі, поки не буде організована прядильня, та всі вироби виготовляти однаковими. За цілу штуку взяли 36 метрів, за пів штуки — 18. Таким же чином була встановлена номенклатура та нумерація на ткани вироби.

Відносно третього питання було прийняте рішення виплачувати учням 60% від звичайних місцевих

⁸ Знаходиться у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Фото з офіційного сайту Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського <http://hutsul.museum>.

⁹ Знаходиться у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Фото з офіційного сайту Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського <http://hutsul.museum>.

цін ткацької роботи та 10% інструкторам. Частину винагороди було вирішено відкладати на фонд учня, щоб забезпечити його власним верстатом та іншим потрібним йому в роботі фаховим знаряддям та приладами. Встановлено план науки, який мав бути пристосований до місцевих умов, розпорядок занять учнів, критерії нагляду за успішністю. Особливою умовою визначалось відношення кожної школи до спілки. Щодо розвитку виробів грубих вовняних сукон, то було вирішено закладати суконні спілки у всіх місцевостях, де розвинене вівчарство. На той момент вже провадилась робота по організації такої спілки — в ланцутському повіті [33, с. 2].

Відродженням ткацтва займалась «Спілка ткачів» у м. Дембовець [15] (1911—1916 рр.). Секретарем спілки був Олександр Вишневський, головою — князь Зигмунд Менський [15, арк. 100]. З початку існування у спілці було 15 верстатів. Збут здійснювався через Об'єднання промислу ткацького у Львові та купців, які займались торгівлею виробів для домашнього вжитку [15, арк. 5]. Ці два об'єднання, вироби для яких виконувались у ткацьких та кошикарських майстернях, тісно співпрацювали між собою, мали ринки збуту у Львові та Кракові. Експорт крайових виробів здійснювався через власних представників у Відні, Будапешті, Салоніках, Гамбурзі, Дортмунді, Лондоні та Глазго.

Перше галицьке товариство для крайового ткацького промислу [48, с. 7] (м. Кросно) займалось наданням верстатів ткачам, інструментів для обробки пряжі, влаштування ткацьких майстерень, запровадження першої в краї фабричної майстерні по відбілюванню та апретуванню¹⁰ полотен. В самому товаристві вироблялись чисто лляні тканини і приміщення його знаходилось у Львові по вул. Марійській (тепер пл. Міцкевича), тут був організований і центральний склад полотен, де можна було купити товари на третину дешевше від закордонних. Ткачі, що виробляли тканини, обов'язково були членами товариства та отримували по 100 зл. заробітної плати.

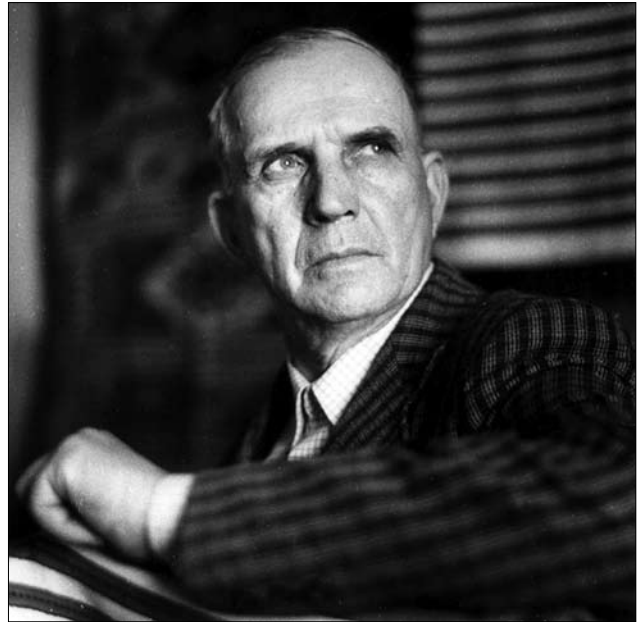
Цікавою була практика парламенту Бадену (Німеччина) у 1888 та 1889 рр. стосовно розвитку місцевих промислів через вишкіл молодих майстрів у майстернях. Парламент видавав субсидії господарям кустарно-виробничих майстерень, щоб майстри

¹⁰ Апретування — цикл прикінцевих оздоблювальних операцій тканини в процесі її виробництва. — Прим. ред.

брали до себе учнів на житло та навчання. При видачі субсидії в розрахунок ішли наступні вимоги: перевірена добропорядність господаря ремісного закладу, належне влаштування майстерні, систематичне навчання учня всіх секретів майстерності, прийом учня в дім майстра на правах члена родини. У 1888 р. було визнано можливим видати субсидію 36 майстерням, в 1889 р. — 56, 1890 — 70, 1892 — субсидію отримали 122 майстра, що взяли на себе зобов'язання навчати всього 134 учні за 23 видами ремісничої промисловості [40, с. 11]. Доказом доцільності видачі субсидій було те, що учні після закінчення часто залишались далі працювати у майстрів. Доцільність влаштування навчальних майстерень через видачу ремісникам субсидії за підготовку добрих підмайстрів була підтверджена на міжнародному конгресі з технічної та комерційної освіти, що відбувся в Бордо (Франція), у 1894 р. Цей досвід був запозичений іншими державами. Аналізуючи архівні фонди, знаходимо низку справ, які засвідчують видачу субсидій господарям майстерень: справа про надання субсидії власнику ткацької майстерні в Косові Кабину Миколаю [21], справа про надання субсидії на розширення ткацької майстерні в м. Ярославі Павульському Володиславу [17]. В Галичині субсидії надавались школам, курсам, товариствам та на проведення виставок.

Ткацький навчальний варстат в Блажовій [46, с. 21], заснований 1884 р. (діяв до 1896 р.), органічно поєднувався з ткацьким товариством в Блажові, яке забезпечувало майстерні необхідну пряжу і загалом опікувалось адміністративними справами. Фаховим інструктором працював п. Бренк Марцін, професійно підготований в урядовій фаховій ткацькій школі в Полічці (Чехія), як стипендіат краєвого фонду. Управлінням школи займався комітет, що складався з п. Скжинського Дзислава, кс. Квятковського Леона і директора школи, Володислава Рильського.

Варстат навчальний ткацький в Корчині [46, с. 45] існував під опікою тамтешнього Товариства ткацького св. Сильвестра. У розпорядженні школи було шість покращених верстатів з машинами Жакарда, а ткацьке товариство безкоштовно доставляло прилади для навчальних потреб. На початку налічувало дев'ять учнів, кількість яких збільшувалась відповідно до кількості верстатів. З цієї метою Ко-

Л. 8. Ганущак Микола Юрійович (1913—2005)¹¹

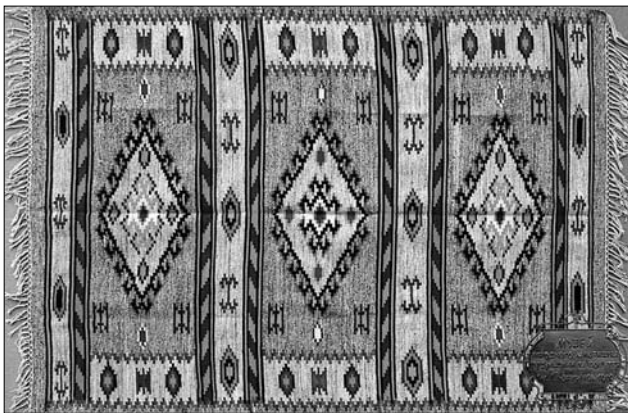
місія крайова для справ домашнього і рукодільного промислу ухвалила надати корчинській школі ще один комплектний верстат найновішої конструкції з приладом Жакарда, адміністрація товариства надала школі також й інший верстат — давньої конструкції, щоб порівняти проби щодо практичної придатності обох систем для місцевих потреб. Фаховим інструктором було призначено п. Яна Стадейського, який перед тим демонстрував дуже успішні результати в косівській школі. В Косові його місце зайняв один з учнів п. Стадейського. У 1889 р. працювало 13 учнів на 10 верстатах. Більше учнів взяти не можна було через нестачу місця. П'ятеро старших учнів у закладі працювали на власних, покращених жакардових верстатах.

В тому році школа отримала статут та інші організаційні приписи. Школа в Корчині повинна була

¹¹ З 1932 р. працював у спілці «Гуцульське мистецтво». У 1946—1966 — старшим майстром Косівської артілі ім. Т. Шевченка, згодом — на виробничо-художньому об'єднанні «Гуцульщина». У 1950 р. сконструював ткацький верстат, що вдвічі пришвидшив процес ткання килимів. Нагороджений дипломом II ст. Укрхудожпромспілки в м. Києві за успіхи в художній творчості та значний внесок у розвиток народного мистецтва. Асортимент творів: килими, верети, скатерті, наланики, наволочки на подушки, накидки на телевізори, доріжки. Фото з офіційного сайту Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського <http://hutsul.museum>.

Іл. 9. М.Ю. Ганущак. Налавник¹², 1974

Іл. 10. М.Ю. Ганущак. Килим¹³, 1966

займатися особливою наукою вироблення лляних тканин, з дотриманням характерних рис корчинських товарів. Характерним було те, що тканини вироблялись без жодних домішок бавовни. Товариство ткачів у Корчині й тамтешня школа вважали справою честі утримувати і надалі плекати марку корчинських полотен, як чисто лляних.

¹² Знаходиться у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Фото з офіційного сайту Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського <http://hutsul.museum>.

¹³ Знаходиться у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Фото з офіційного сайту Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського <http://hutsul.museum>.

Опікун навчальної ткацької майстерні в Корчині (п. Бурса Станіслав) сприяв закладенню такого ж наукового варстата в Косові (1882 р.) [46, с. 46], де таке ж міське ткацьке Товариство утримувало школу при допомозі крайового фонду. Товариство ткацьке в Косові організовувалось на зразок іноземних товариств. Його метою було витіснити дорогі закордонні речі з продажу на користь дешевших місцевих тканин, що було підтримано Відділом краєвим. Від товариства очікували великого успіху, однак був момент, коли майстерня була на грані закриття. Головна увага надавалась виробам чисто лляним, вироблялись полотна, рушники та інші ткані речі, пізніше спостерігається виконання виробів, оздоблених вручну зі золотим та срібним шиттям на основі гуцульських візорів. До Товариства стала рости довіра, як і попит на вироби. Товариство вже мало власний будинок, в якому були встановлені верстати. За кілька місяців д-р Тарнавський та директор п. Дж. Хеймби зробили велику роботу для популяризації Товариства, яке, врешті, зайняло своє важливе місце в краєвому промислі. Фаховим інструктором ткацтва був тимчасово призначений Броніслав Бабяк, один з найздібніших учнів, який потім навчався в урядовій фаховій школі.

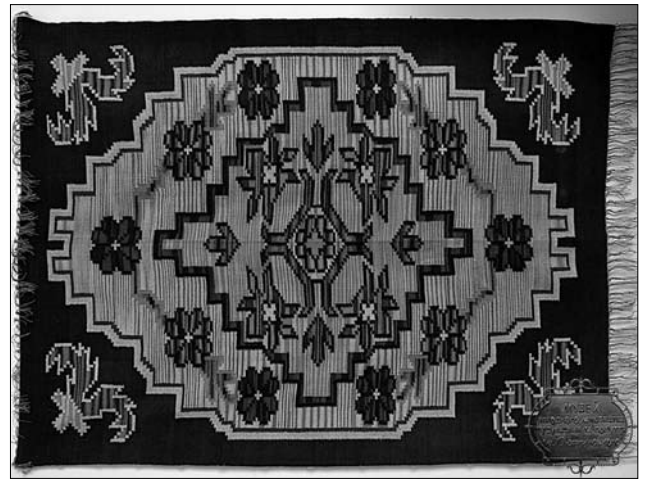
У 1922 р. в м. Косові М. Куриленко заснував спілку «Гуцульське мистецтво». Метою діяльності спілки було залучення до співпраці ткачів-надомників, відродження народних промислів після війни, створення вартісних з мистецького погляду речей. Ця мета досягалась використанням методів фарбування пряжі рослинними барвниками, застосовується не тільки рахункова, а й гребінцева техніка ткання, співпрацею з такими визначними українськими художниками як О. Кульчицька, П. Ковжун, Р. Лісовський, Я. Музикова, П. Холодний (син), М. Бутович, С. Гординський, М. Нечитайло-Андрієнко. Першими художниками, які почали працювати в Спілці були Валентина Куриленко (дружина Михайла Куриленка) та випускниця Київського інституту шляхетних панянок Анна Герасимович [51; Рис. 5]. Деякі роботи Анни Юліанівни, виконані в Спілці, зберігаються у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського [52; Рис. 6, 7]. Характерні для гуцульського килима геометричні мотиви мають твори іншого видатного майстра Спілки з колекції Музею — килим та налавник Миколи Юрі-

йовича Ганущака [рис. 8, 9, 10]. На підприємстві виготовляли обруси, порт'єри, серветки, блузки. Великим попитом користувалася костюмна тканина «Самоділ». Продукція «Гуцульського мистецтва» знаходила збут у Львові, Польщі (фірмові крамниці були у Лодзі, Варшаві та Катовіцах), але й у Німеччині, США, Канаді, Австралії, Швеції [49]. Неофіційно при Спілці було організовано школу, де на 1923 р. навчалось шість учнів. На 1936 р. у Спілці працювало 150 осіб, 50 з них — ткали, 50 — прядли вовну, 20 — вишивали, 30 — заготівляли традиційні рослинні барвники. Успіхи Спілки на міжнародних ринках (експорт виробів у Швейцарію, Норвегію, Швецію та Америку), проведення Першої виставки килимів та вишивок у Львові (1930) і Другої виставки килимів (1936) дали підстави М. Куриленку звернутися до польського уряду з проханням про відкриття у Косові школи з українською мовою навчання. Наслідком цього було створення Гуцульської промислової школи (1939) за керівництвом Куриленка [44, с. 191]. З приходом радянської влади на основі Спілки створена артіль ім. Т.Г. Шевченка, а після Другої світової війни перетворена на художньо-виробничий комбінат «Гуцульщина» [41, с. 22]. За радянських часів надбання «Гуцульського мистецтва» були значною мірою втрачені. В артілях, а потім на фабриці «Гуцульщина» перейшли на виготовлення переважно широко-ужиткової продукції. Над народними художніми промислами було встановлено ідеологічний нагляд, обов'язковим було використання комуністичної символіки. Знесено приміщення Спілки, зокрема виставковий павільйон. Проте діяльність Куриленка стала базою для продовження відродження українського килимарства під час Другої світової війни [44, с. 192; 49].

У 1894 р. діяли наступні школи у сфері текстилю: школи для виробництва мережива та гаптів в Краківі, Каньчусі, Мишуні, Закопаному, школи ткацькі — в Кросні, Блажовій, Глинянах, Горлицях, Корчині, Косові, Вікні, Рихвальді та Вилямовицях, школи сукоництва в Ракшаві [35, с. 1].

В с. Вілановичі, повіт Бяла [5], у 1886 р. було організовано крайову професійну майстерню для навчання ткацтва, який поєднував теорію (вивчення ткацьких технік, рисунка та інших допоміжних предметів) та практичний вишкіл (через виконання ткацьких робіт, льняних та адамашкових тканин за допо-

Іл. 11. Автор невідомий. Килим «Медальйон» Спілки «Гуцульське мистецтво»¹⁴, Косів, 1930

могою покращених ткацьких верстатів з удосконаленими ткацькими приладами). Учні навчались пробирати основу для гладких тканин (без узорних), вчилися виготовляти такі тканини, розпізнавати різний ґатунок, технологічні властивості матеріалів, нитки в різних готових виробих і класифікувати тканини. Наступним кроком було вправління у виробництві узорних тканин за допомогою підніжок.

Активно займався проблемами розвитку ткацького промислу Володислав Федорович. Збираючи зразки старих подільських килимів, він докладно ознайомився з технікою та способами вироблення давнього килимарства. У 1886 р. заснував у с. Вікно килимарську школу. Вчителем став Іван Івахов з Кобилі Збараського повіту. Вже в 1891 р. школа налічувала вісім килимарських станків, а при кожному з них працювало два учні, один старший і один молодший, для того, щоб завжди допомогти останньому. Наука тривала близько п'яти років. Учень середніх здібностей потребував близько двох років, щоб навчитись килимарства, проте, крім самого ремесла, учні повинні були досконало вивчити складові частини верстата, стиль, орнаментику, принципи фарбування тощо, щоб стати всебічно обізнаними майстрами. До 1892 р. в школі було вже 32 килимарі. Вони виробили 642 килими загальною вартістю 12840 зл. У 1891 р. Федорович влаштував виставку килимів зі школи у великій залі ратуші у Львові.

¹⁴ Знаходиться в Архіві Спілки Шкіл Професійних ім. Хелени Модржеєвської в Закопаному, від 2009 р. — в збірках Татржанського Музею ім. Доктора Титуса Халубінського.

Іл. 12. Вид на мереживної школи в Закопане на момент закриття (бл. 1940 р.)

Виставка здобула схвалення відвідувачів та преси. Керівництвом школою займався Андрух Турок — килимарський майстер з Гнилиць. Для школи Федорович збудував окремих одноповерховий будинок, де внизу жили вчителі та учні, а весь перший поверх був відведений під школу. Учні йшли в майстерню (для заробітку) з килимарським станком, кошти якого також покривались від їх заробітку. Принципом Федоровича було не познайомити ткачів з інноваціями, а відродити старий занепалий промисел в краю. Принциповим для Федоровича було виключення анілінових бавників у килимах, і використання лише натуральних [34, с. 2; 44, с. 185].

Варто зазначити, що школи мали не лише вузькопрофесійне значення, а й загальноосвітнє. До прикладу — Коронкарська школа в Каньчусі [46, с. 39]. Школа заснована в 1881 р. при допомозі крайового фонду за старанням баронеси Магдалени Чеховичової, яка стала керівничкою школи. В найближчі роки в школі було 37 учениць, з них прийшло 18 таких, що не вмiли ні читати, ні писати. Інспектором школи був Людвик Вербицький.

Окреме місце в навчанні коронкарського промислу займає Крайова школа коронкарська в Закопане [46, с. 94; 2; рис. 12]. Найздібніші учениці коштом крайового фонду були відправлені до Відня на «центральный курс для коронкарства», і після його закінчення працювали помічницями вчительки курсу мережив [рис. 13]. Школа була відкрита 1883 р., перший імпульс до її закладення дала Хларовська Хелена (Модржеєвська). Наука була безплатною, крім того, від уряду учениці отримували з фонду крайової допомоги по 5 зл. на місяць. Протягом 1883—1886 рр. кількість учнів збільшилась з 14 до 90.

Школа платила ученицям за вироблені мережива, враховуючи вартість використаного матеріалу. Під наглядом керівництва цієї школи була школа коронкарства у Мишуні [46, с. 131], яка мала тісні контакти з курсами мереживного виробництва у м. Бобовій.

Фаховим технічним інспектором ткацьких верстатів у Вілямовицях, Рихвальді, Блажовій, Корчині, Ланцуті, Глинянах та Косові був інженер Генрих Грушецький, управитель крайової ткацької школи в Кросно, а з позиції Краєвої комісії — Людвик Вербицький. Школу було організовано в лютому 1890 р. (іл. 14) з існуючого в Кросно варстату наукового. При реорганізації головною метою було забезпечити молодь практичним навчанням у фахових спеціалістів з ткацтва. Організаційні постанови, видані через Відділ крайовий, передбачали для учнів практичне навчання ткацького ремесла, ознайомлення з покращеними приладами, з поступом техніки. До допоміжних наук належали: рахунки (арифметика), польська та німецька мови. Учні займались по 19 год. на тиждень допоміжними науками та 31 год. на тиждень з машинами Жакарда. При закладі була заснована майстерня ткацьких картонів. Завданням майстерні було надання ткачам, що працюють на жакардовому верстаті, узорів на основі національної польської орнаментики. Незважаючи на низькі ціни майстерня мала брак замовлень.

Школи організовувались в місцях з більшою кількістю населення. Там, де з фінансових причин або з метою популяризації домашнього промислу Відділ крайовий не міг організувати школу, влаштовувались курси, максимальний термін яких сягав три місяці, або проводились курси для здібніших учнів (учнів «надзвичайних»), — такі курси могли бути тривалішими. Ці курси були безкоштовними, а отже доступними для всіх бажаючих. Важливою якістю цих курсів було те, що науку ткацтва могли опанувати також і жінки (зазначимо, що в ткацьких школах могли навчатись тільки чоловіки).

Курси велись за встановленим регламентом для мандрівних викладачів ткацтва у промислових школах Галичини [25, арк. 5], виданим за розпорядженням Відділу крайового з 30 квітня 1897 р. Згідно з регламентом навчання відбувалось на верстатах, привезених учителем. Для ткання використовували сировину з льону, коноплі, бавовни або вовни. Вивчали полотняне переплетення, яке виконувалось за до-

помогою двох підніжок і чотирьох реміз. Тільки найобдарованіших учениць навчали ткати легкі тканини на головних машинах (тонкі легкі вироби використовувались для білизняних та святкових тканин). Обов'язками вчителя було:

а) налаштовувати верстати, готувати та заправляти у верстати основу і показувати, у який спосіб виконується робота ткацтва;

б) навчити підраховувати кількість ґатунків основи;

в) продовжувати практичне навчання ткацтва з учнями в раніше запланованій місцевості, наглядати за їх роботою, давати необхідні роз'яснення і заохочувати ткачів до пошуків покращених способів ткання. Наука мала бути влаштована таким чином, щоб кожен учень займав верстат по кілька днів підряд — для отримання результату (одного або двох відрізів тканини) та для набуття вправності.

Для проведення занять кожен вчитель повинен був мати принаймні два верстати, найбільше чотири, так, щоб кілька учнів могли працювати одночасно, крім того, потрібно було мати до кожного верстата кілька берд, гребенів та човників на заміну, для того, щоб можна було виробляти тканину різної довжини. Вчитель працював щоденно, за винятком неділь та релігійних свят по 10 і 11 годин і повинен залишатися в місцевості до вивчення всіх бажаних навчатись, але не більше трьох місяців. Потрібну пряжу для навчання могли готувати самі учні, і тоді вироблена тканина залишалася в учнів. Якщо учень хотів придбати ткацький верстат, вчитель повинен був бути посередником при купівлі та доставці приладу. Верстати, що використовувались для навчання, могли бути віднесені до власності учня (з виплатою вартості). Ціна, за яку учень міг викупити верстат, залежала від Відділу краєвого. В завдання вчителя входила організація продажу ткацьких виробів у місцевості, де проводиться навчання.

Місцевість, де запроваджувалось навчання ткацтва, визначалась Відділом краєвим і на внесок Комісії краєвої для справ промислових, так само як час тривання навчання і кандидатури вчителів. Крайова комісія віддавала вчителя під опіку одного з поважних мешканців тієї місцевості. Для утримання верстатів і навчання ткацтву Комісія крайова винаймала приміщення народних шкіл. Кошт винайму приміщення, потрібного для науки, видатки на

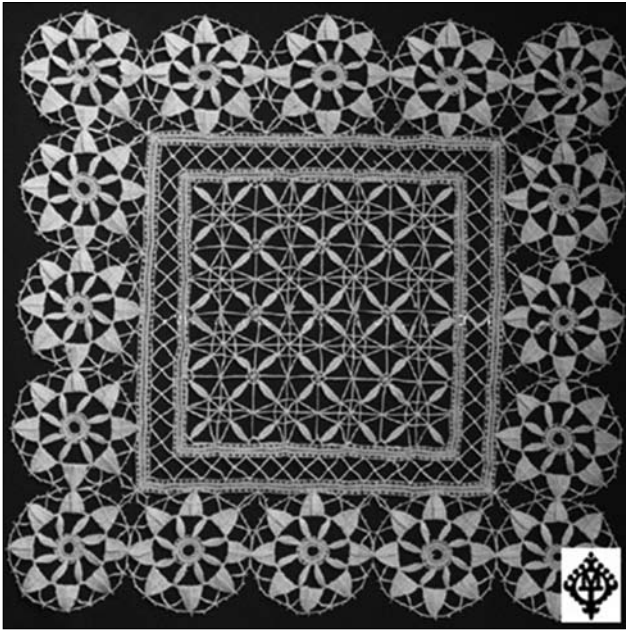

Іл. 13. Учениці мереживної школи в Закопане за виготовленням коронки

опалення, освітлення, оплата вчителю, кошти на його подорож, транспортування верстатів компенсувались за рахунок фонду краєвого. Було обумовлено, що дирекція крайової ткацької школи в Кросні має під своїм наглядом верстати з фондів і займається доставкою всього необхідного приладдя для навчання мандрівним вчителям. Мандрівний вчитель міг бути вдруге делегований до місцевості, де проводилось навчання, з метою перевірки результатів своєї роботи. По закінченні навчання, а пізніше по закінченні перевірки вчитель подавав Комісії краєвій детальний звіт, а Комісія представляла цей звіт Відділу краєвому [25, арк. 7]. Прикладами таких курсів є ткацький курс в Бережанах, курси мереживного виробництва в м. Бобова, фахові курси жіночих робіт при відділовій жіночій школі в Кракові.

Ткацький курс в Бережанах до 1 грудня 1911 р. вів інструктор Фелікс Клосовіч, керівник крайової ткацької школи у Рихвальді, куратор курсу — Станіслав Шельцель, бурмістр м. Бережан [16, арк. 3]. Курси були організовані Ткацьким Товариством в Бережанах. Товариство було зареєстроване на основі постанови від 9 квітня 1873 р. з метою піднесення заробітку своїх членів. Товариство здійснювало:

- закупівлю сировини, потрібної для ткацтва, та інструментів на загальний рахунок, та розподіл між членами Товариства з використанням в подальшій роботі;
- набуття на спільний рахунок і оренду (членами Товариства) машин та інструментів;
- прийом та розподіл замовлень на ткацькі вироби;

Іл. 14. Зразок коронки, виготовленої однією з учениць мереживної школи в Закопане¹⁵

- виробництво членами Товариства на спільний рахунок спілки ткацьких виробів і виконання замовлень в сфері ткацтва.

В спілці виготовлялись і лляні, і бавовняні вироби: обруси, серветки, полотна, рушники, одяг [16, арк. 30]. 1912 р. в Бережанах було засновано ткацьку школу, за архівними даними там навчались учні 14—17 років, це муляри, рільники та учні промислової школи. Інструктором ткацтва в школі був Петро Яцкевич [22].

Фахові курси жіночих робіт були організовані при жіночій відділовій школі в Кракові. Директором закладу була п. Гетліха Антонего [46, с. 51]. Курси почали діяти від 1 вересня 1882 р., а з 1886 р. вже включали наступні відділи: 1) ручного та машинного шиття; 2) кравецтва; 3) робіт дровових ручних і машинних, в'язальних (в т. ч. і в'язання гачком), сіткових та інших подібних робіт; 4) білого та кольорового гапту, штучного коронкарства. На цих курсах навчання тривало 10 місяців по 26 годин на тиждень, результати цих курсів експонувались на виставках. На рік таких виставок відбувалось три, щоразу представлялось близько 7000 рисунків та до 3000 зразків готових

¹⁵ Знаходиться в Архіві Спілки Шкіл Професійних ім. Хелени Модржеєвської в Закопаному, від 2009 р. — в збірках Татржанського Музею ім. Доктора Титуса Халубінського.

робіт, від дитячих панчіх до парадних дамських строїв [46, с. 52].

Курс мереживного виробництва в м. Бобовій [20] протягом трьох місяців (1916 р.) відвідало близько 70 учениць [20, арк. 3]. Такий же курс проводився в Сулковичях від школи коронкарської в Закопане (з 15 березня 1917 р.), посередницею між курсом та Спілкою закопанською була Марія Войтович [20, арк. 15]. На тих самих умовах в Бохні керувала п. Станіслава Керек'ярто.

Відповідно до структури органів державної влади в Галичині кін. XIX — поч. XX ст. окружні управління, установи, інституції підпорядковувались Галицькому Намісництву. Однією з комісій Намісництва було Міністерство віросповідань і освіти у Відні, створене 1849 р. для керівництва навчальними і релігійними установами. Міністерству підлягала Крайова шкільна рада (м. Львів). Рада була вищим контрольним і виконавчим органом управління народними загальними та спеціальними середніми школами в Галичині. Освітою і релігією, стипендіальними фондами, театрами, бібліотеками, особовими справами службовців керував третій відділ Крайового комітету. Відділ займався організацією спілок для розвитку домашнього промислу.

Отож ми розглянули діяльність наступних спілок: ткацьке товариство в Глинянах, при якому 1894 р. виникла ткацька школа, Косівське ткацьке товариство, Спілка «Гуцульське мистецтво» в Косові, Гуцульське об'єднання кустарних промислів, Спілка ткацтва в Блажевій, Ткацька спілка в Кросно, Галицьке крайове товариство ткацького промислу, Краєвий ткацький науковий варстат у Ланцуті ім. Франца Йосипа, Краєвий ткацький варстат в Горлицях. Товариства займалися організацією промислових шкіл та виробничих майстерень, від шкіл організовувались навчальні курси. Навчальні курси проводились близько трьох місяців, а пройти навчання могли усі охочі. Окремим видом організації навчального процесу були навчальні майстерні. Господар міг отримати субсидію, якщо брав до себе учня на вишкіл. Результат успішності учня перевірявся іспитом. Одним із видів іспитів успішності була участь у виставках. Це було б дуже корисним для нашого навчального процесу. Цікавою практикою була ступенева участь у виставках: кращі учні, які проявляли успішність на

місцевих учнівських виставках, отримували грошові винагороди в конкурсному порядку та отримували право брати участь у центральних виставках із визнаними майстрами, та навіть спрямування на подальше навчання вищого рівня.

Певні паралелі можемо знайти в сучасному навчальному процесі, наприклад, на передодні нового навчального року у Львівській національній академії мистецтв нагороджуються кращі студенти премією ім. Володимира Кузя, конкурс «Індекс імені Маріуша Казани», організатором якого є Генеральне Консульство Республіки Польща у Львові, метою якого є розвиток польсько-української співпраці серед державних навчальних закладів мистецького скерування та сприяння молодим українським митцям у галузі графічного дизайну. Корисною була б подібна практика і для розвитку художнього текстилю.

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І ВЛАДИ, ЯКИМ ПІДПОРЯДКОВУВАЛАСЬ СИСТЕМА ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ В КІН. ХІХ — НА ПОЧ. ХХ СТ.

Галицьке намісництво (м. Львів) [ЦДІАЛ, ф. 146]

1772—1854 рр. — *Крайове губерньство*

1854—1921 рр. — *Галицьке намісництво*

Територія, на яку поширювалася влада Львівського губерньства, змінювалася залежно від територіальних змін північно-східних кордонів Австрійської імперії. Згідно з імператорським декретом від 16 квітня 1854 р. губерньство було реорганізоване і перейменоване на «намісництво», а губернатор став намісником. Намісництво, як і губерньство, було найвищим органом влади в Галичині для адміністративного і поліцейського управління, для справ релігійних культів, освіти, торгівлі, ремесла, сільсько-го господарства, будівництва. Намісництву підпорядковувалися окружні управління, усі установи, інституції. У справах адміністративних, персональних питаннях службовців намісництво підпорядковувалось Міністерству внутрішніх справ, в інших питаннях — відповідним міністерствам або центральним палатам у Відні, здійснювало суворий нагляд за виконанням усіх законів і розпоряджень уряду. На основі закону 1868 р. до кола діяльності намісництва увійшли справи, що в першій інстан-

Іл. 15. Фото ткацької школи в Кросно

ції належали Міністерствам внутрішніх справ, віросповідань і освіти, землеробства, а частково Міністерствам крайової оборони, торгівлі і фінансів. Для управління шкільними справами 1867 р. при намісництві організовано Крайову шкільну раду, головою якої став намісник. 1914 р. внаслідок воєнних дій намісництво переміщено зі Львова до м. Бяла (Західна Галичина), а в кінці 1917 р. повернулося до Львова, де діяло до розпаду Австро-Угорської імперії (31 жовтня 1918 р.). З того часу намісництво перестало бути органом австрійської влади в Галичині, його апарат був використаний урядом Польщі. Згідно з розпорядженням Ради Міністрів Польщі від 7 березня 1919 р. був призначений генеральний делегат для уряду Галичини, якого наділено правами колишнього намісника. Делегат займався ліквідацією діяльності намісництва та підготовкою ґрунту для створення нового адміністративного апарату — воєводського управління. Посада генерального делегата була ліквідована 3 грудня 1920 р.

Міністерство віросповідань і освіти (м. Відень) [ЦДІАЛ, ф. 639]

(одна з комісій Галицького намісництва)

Створене 1849 р. для керівництва навчальними і релігійними установами. Припинило діяльність на території Галичини у 1918 р.

Крайовий комітет (м. Львів) [ЦДІАЛ, ф. 165]

Адміністративний і виконавчий орган Крайового сейму, створеного 26 лютого 1861 р., установа австрійського уряду для внутрішнього «самоврядування» Галичини. Крайовий комітет складався з президентського відділу і шістьох департаментів. Перший

відав діяльністю ощадних кас; другий — діяльністю сільськогосподарських шкіл та шкіл лісового господарства, крайовими промислами, риболовством, меліорацією полів, регулюванням рік; третій — освітою і релігією, стипендіальними фондами, театрами, бібліотеками, виборами до Крайового сейму, особовими справами службовців комітету; четвертий — будівництвом доріг і мостів, регулюванням рік, меліорацією; п'ятий департамент здійснював нагляд за лікарнями, благодійними закладами; шостий — відав благодійними фондами воєнних інвалідів, справами крайової жандармерії, питаннями пропінації¹⁶. Його апарат був використаний у перші роки панування Польщі. Ліквідований 30 січня 1920 р., а його функції передано Тимчасовому комітету самоврядування, м. Львів.

Тимчасовий комітет самоврядування (м. Львів) [ЦДІАЛ, ф. 770]

Організований 20 січня 1920 р. згідно з розпорядженням президента Польщі. Виконував функції Галицького крайового сейму та його виконавчого органу — Крайового комітету у Львові. Складався з семи структурних частин — президії та шістьох відділів (департаментів). Перший департамент відав установами самоврядування, кредитами комунальних спілок, громадськими лісами. Другий — займався збором 10% з міського податку за будівництво в місті. У його віданні були будівельний і промисловий крайові фонди, а також фонд пропінації. Керував організацією домашнього ремесла, крайовими професійними школами. Третій — складався з трьох підвідділів і відав сільськогосподарськими школами, меліоративними роботами, будівництвом, ремонтом доріг, мостів. Четвертий — відав лікувальними закладами і організацією медслужби. П'ятий — займався питаннями парцеляції маєтків, стипендіальними фондами та їх використанням. У компетенції шостого департаменту входив збір податку, відання фондом сиріт. Ліквідований у січні 1928 р. розпорядженням президента. Його функції передано відділу самоврядування при Львівському воєводському управлінні. Ліквідація Тимчасового комітету фактично здійснювалася до 1939 р.

¹⁶ Пропінація — монопольне право магнатів і шляхти на виробництво і продаж горілки в своїх маєтностях. — Прим. ред.

Крайова шкільна рада (м. Львів) [ЦДІАЛ, ф. 178]

Утворена 1867 р. на базі шкільної секції V департаменту намісництва.

Була вищим контрольним і виконавчим органом управління народними загальними та спеціальними середніми школами в Галичині. Підлягала Міністерству віросповідань і освіти. Продовжувала свою діяльність до 1921 р., коли польський уряд реорганізував її в Кураторію львівського шкільного округу, яка діяла до 1939 р.

Кураторія Львівського шкільного округу (м. Львів) [ЦДІАЛ, ф. 179]

Організована на основі розпорядження Міністерства віросповідань і освіти 8 лютого 1921 р. Діяла на території Львівського, Тернопільського і Станіславського воєводств. Здійснювала керівництво всіма державними спеціальними і початковими навчальними та навчально-виховними закладами; вела також нагляд за приватними школами і позашкільним вихованням та освітою. Вузи Кураторії не підпорядковувались. У 1933 р. складалася з 8-ми відділів: перший — відділ кадрів; другий — загальний відділ; третій — відділ початкових і неповних середніх шкіл; четвертий — підвищення кваліфікації вчителів; п'ятий — загальноосвітніх середніх шкіл; шостий — професійних шкіл; сьомий — позашкільної освіти; восьмий — видавництво шкільних підручників. Діяла до 1943 р.

Державний секретаріат освіти і віросповідань Західних областей УНР

(м. Станіслав, тепер м. Івано-Франківськ) [ЦДІАЛ, ф. 667]

Створений у листопаді 1918 р. у складі Державного Секретаріату ЗУНР у м. Станіславі. Вирішував усі питання освіти, надавав дозволи на відкриття шкіл, укомплектовував школи вчительськими кадрами, затверджував розміри платні і пенсій вчителям. Очолював секретаріат О. Барвінський. У лютому 1919 р. після реорганізації УНР-ади в повітах Галичини були створені повітові шкільні комісаріати, які керували діяльністю початкових шкіл у повітах і підпорядковувались секретаріату. На чолі його стояв А. Артимович. Припинив свою діяльність у липні 1919 р.

Школи текстилю в Галичині за професійним спрямуванням

Школи текстилю

	Коронкарські	Гаптярські	Ткацькі	Професійні жіночі
Населені пункти	Відділ коронкарства та гапту львівської панської промислової школи Закопане Краків Каньчуга (інсп. Л. Вербицький) Мушина (кер. Й. Неужільова) Школа мережива в м. Яворові	Школа художньої вишивки у Львові Краків Каньчузі Мушині Закопане Макові	Блажова Бучач (гр. Потоцький) Вікно (В. Федорович) Вілямовиці Глиняни (о. Решетилович) Горлиці Городенка Клебанівка (Т. Федорович) Корчин Кросно (Г. Грушецький) Рихвальд Ткацька школа в м. Стрию	Школа робіт при чоловічому ліцеї ім. Кр. Ядвіги (Львів) Школа білизнярства товариства «Праця жінок» (Львів) Школа промислова товариства підтримки промислу жіночого (Львів) Інститут сестер Василіянок (Львів) Школа жіночого рукоділля при жіночій школі сестер Бенедиктинок в Перемишлі Новий Санч Школа жіночих робіт (Краків) Жіноча професійна школа ім. Ожешко в м. Дрогобичі Професійна школа для єврейських дівчат в Жовкві Жіноча професійна школа в Ланцуті Жіноча професійна школа св. Анни у Львові Жіноча професійна школа ім. А. Міцкевича у Львові Жіноча професійна школа св. Терези у Львові

Товариство «Патронат народного і кустарного промислу», м. Львів [ЦДІАЛ, ф. 579]

Засноване на основі ліквідованого крайового патронату рукоділля і дрібного промислу у Львові 1929 р. Поширювало свою діяльність на Львівське, Станіславське та Тернопільське воєводства з метою підтримки та збереження народних промислів — шевства, кошикарства, ткацтва, краю та шиття. Займалось збутом готової продукції, купівлею інвентаря та сировини, підтримувало зв'язки з чеськими виробниками у Празі. Дата припинення діяльності товариства не встановлена. Крайні дати документів — 1928—1933 рр.

ТОВАРИСТВА

Товариство «Патронат народного і кустарного промислу» (Львів)

Руське товариство педагогічне (Львів)

Товариство опіки над дівчатами у Львові

Товариство жінок «Помоц пшемислова» у Львові

Товариство «Гурток праці жінок» у Львові

Товариство рукодільних майстерень для єврейських дівчат у Львові

Товариство руських жінок (м. Станіслав)

Товариство «Труд» у Львові

Ткацькі товариства в Косові, Глинянах, Вікні, Комарній, Блажовій, Корчині, Кросні, Лужні, Вілямовицях

Товариство для краєвого промислу ткацького у Львові

«Гуцульська спілка» в Коломиї (В. Нагірний та Т. Окуневський)

«Товариство ткачів» в м. Дембовець

Товариство ремісників «Гвізда» в Перемишлі

Товариство «Килим» у м. Закопане

Товариство «Подгалянські варстати праці» у м. Закопане

Товариство «Жіноча праця» у м. Коломиї

«Інститут допомоги ремеслу» в м. Кракові

«Товариство допомоги жіночому промислу» в м. Кракові

«Спілка ремісничих товариств» в м. Кракові

НАВЧАЛЬНІ ВАРСТАТИ (МАЙСТЕРНІ)

Ткацькі: Вілямовиць, Рихвальда, Блажова, Корчина, Ланцута, Глинян, Косова, Кросно

Ткацька майстерня в Косові (Кременюк Дмитро)

Ткацька майстерня в Косові (Кабин Микола)

Майстерня по виготовленню килимів в м. Бучачі (Стефанік Хелена, Тернопільська обл.)

Ткацька майстерня в м. Ярославі (Павульський Володислав)

КУРСИ ТЕКСТИЛЮ

Ткацтво:

Курси ткацького виробництва (м. Бережани)

Курси по виготовленню килимів (м. Пивнична)

Мереживо (коронкарство):

Курси по виробництву мережива в м. Бобова

Гаптарство (вишивка):

Курси художньої вишивки Войнар Людвіки, м. Краків

Курси рукоділля, м. Краків

- Центральний державний історичний архів України, м. Львів (Далі — ЦДІАЛ). — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 1а. — Спр. 18. Інструкція про устрій і круг діяльності Крайового комітету у Львові, 1890 р. — 15 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 40. Справа про діяльність мереживної школи в м. Закопане 1887—1919 рр. — 121 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 22. Листування з дирекцією закладу для сиріт і убогих в с. Дроговиже Жидачівського повіту про виготовлення верстатів для ткацьких шкіл, 1883—1901 рр. — 126 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 34. Справа про діяльність ткацької школи в м. Городенці, 1883—1899 рр. — 58 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 41. Справа про діяльність ткацької школи в с. Вілямовичі, повіт Бяла, 1886—1919 рр. — 144 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 45. Справа про надання субсидії школи жіночого рукоділля при жіночій школі сестер Бенедиктинок в м. Перемишлі. — 19 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 64. Справа про діяльність ткацької школи в с. Рихвальд, 1890—1919 рр. — 63 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 67. Справа про діяльність школи гаптування в с. Маків, повіт Мисленичі, 1891—1914 рр. — 125 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 69. Справа про заснування, діяльність та ліквідацію ткацької школи в м. Горлиці, 1892—1911 рр. — 56 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 235. Листування з податковим управлінням в м. Косові про виплату платні керівникові ткацької школи в м. Товмачі і надання субсидії колишнім учням на відкриття ткацьких майстерень, 1902—1919 рр. — 46 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4. — Спр. 270. Листування з дирекцією ткацької школи в Глинянах по господарських питаннях, 1911—1919 рр. — 31 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4а. — Спр. 15. Звіт ткацької школи в с. Корчин, Сокальського повіту про свою діяльність за 1887 рік. — 3 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 4а. — Спр. 23. Статут товариства ремісників «Гвізда» в Перемишлі, 1896 рік. — 11 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 8. Звіт про діяльність товариства жінок «Помощь пшемислова» в м. Львові за 1912—1914 рр. — 19 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 47. Справа про діяльність «Товариства ткачів» в м. Дембовець, 1911—1916 рр. — 113 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 50. Справа про діяльність «Курсів ткацького виробництва» в м. Бережани, 1912—1913 рр. — 58 арк.
- ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 176. Справа

- ва про надання субсидії на розширення ткацької майстерні в м. Ярославі Павульському Володиславу. — 27 арк.
18. ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 221. Справа про діяльність курсів по виготовленню килимів в м. Пивнична, 1914 рік. — 47 арк.
  19. ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 239. Справа про надання Кременюку Дмитру на розширення ткацької майстерні в м. Косові, 1914—1918 рр. — 10 арк.
  20. ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9. — Спр. 291. Справа про діяльність курсів по виробництву мережива в м. Бобова, 1916—1920 рр. — 76 арк.
  21. ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9а. — Спр. 3. Справа про надання субсидії власнику ткацької майстерні в Косові Кабину Миколаю на придбання інвентаря. 1911—1920 рр. — 21 арк.
  22. ЦДІАЛ України. — Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів, 1757—1924. — Оп. 9а. — Спр. 14. Списки учнів ткацької школи в м. Бережанах, 1912—1913 рр. — 6 арк.
  23. ЦДІАЛ України. — Ф. 178. Крайова шкільна рада, м. Львів (С. k. Rada szkolna krajowa we Lwowie), 1797—1939 рр. — Оп. 4. — Спр. 14. Статут жіночої школи рукоділля у Перемишлі, 1886 рік. — 9 арк.
  24. ЦДІАЛ України. — Ф. 178. Крайова шкільна рада, м. Львів (С. k. Rada szkolna krajowa we Lwowie), 1797—1939 рр. — Оп. 4. — Спр. 126. Справа про реорганізацію текстильних шкіл Галичини, 1909 рік. — 4 арк.
  25. ЦДІАЛ України. — Ф. 178. Крайова шкільна рада, м. Львів (С. k. Rada szkolna krajowa we Lwowie), 1797—1939 рр. — Оп. 4. — Спр. 194. Регламент для викладачів кошикарства і ткацтва у промислових школах Галичини, 1912 рік. — 8 арк.
  26. ЦДІАЛ України. — Ф. 178. Крайова шкільна рада, м. Львів (С. k. Rada szkolna krajowa we Lwowie), 1797—1939 рр. — Оп. 4. — Спр. 200. Учебні плани відділу прикладного мистецтва промислової школи у м. Львові, 1912 рік. — 17 арк.
  27. ЦДІАЛ України. — Ф. 178. Крайова шкільна рада, м. Львів (С. k. Rada szkolna krajowa we Lwowie), 1797—1939 рр. — Оп. 4. — Спр. 295. Організаційний статут школи ткачів в м. Кросно, 1918 рік. — 37 арк.
  28. ЦДІАЛ України. — Ф. 579. Товариство «Патронат народного і кустарного промислу», м. Львів (Towarzystwo «Patronat przemyslu ludowego i domowego» we Lwowie), 1929—1932 рр. — Оп. 1. — Спр. 1. План діяльності товариства «Патронат народного і кустарного промислу» на 1928—1930 рр.
  29. Волинська О.С. Ткацька освіта в Галичині (кінець XIX — початок XX ст.) / О.С. Волинська // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва. — 2002. — № 6. — С. 24—28.
  30. Галичина: етнічна історія: Тематичний збірник статей. — Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — 216 с.
  31. Глушко М. Етнографічне районування української Галичини (за матеріалами наукових досліджень XIX — початку XXI ст.) / М. Глушко // Галичина: етнічна історія. — Львів, 2008. — С. 37—38.
  32. Діло. — 1890. — Ч. 10 і 20.
  33. Діло. — 1890. — Ч. 46.
  34. Діло. — 1894. — Ч. 157.
  35. Діло. — 1894. — Ч. 61.
  36. Запаско Я.П. Українське народне килимарство / Я.П. Запаско. — Київ : Мистецтво, 1973. — 113 с.
  37. Кирчів Р. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу / Р. Кирчів // Етнографія України: Навчальний посібник. — Львів, 2004. — С. 134. — (2-е вид., перероблене і доповнене).
  38. Козакевич О.Р. Мистецтво в'язання в Західній Україні кін. XIX — I третини XX ст. (історія, типологія, художні особливості, осередки) : дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.06 / О.Р. Козакевич. — Львів, 2006. — 180 с.
  39. Макарчук С. Історико-етнографічні райони України / С. Макарчук. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. — 352 с.
  40. Рейнке М.М. Об организации выставок работ ремесленных учеников и об учреждении учебных мастерских / М.М. Рейнке. — СПб., 1895. — 15 с. // 2-й съезд усс. деятелей по техническому и профессиональному образованию ; 14 секция. отд. из. технического образования. — 1899. — Декабрь — № 8.
  41. Рукотворна тканина. Традиції та сучасність / укл. Шульга З.М. — Львів ; Сургут : Компанія Гердан, 2005. — 259 с.
  42. Українське народознавство / за ред. С.П. Павлюка. — Київ : Знання, 2004. — С. 50—78. — (2-ге вид.).
  43. Хамула М. Глиняни — місто моїх килимів / М. Хамула. — Нью-Йорк : Літературно-мовна редакція Леоніда Полтави, 1969. — 139 с.
  44. Шмагало Р.Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX — середини XX століття. Структурування, методологія, художні позиції / Р.Т. Шмагало. — Львів : Українські технології, 2005. — 528 с.
  45. Шульга З.М. Ткацький осередок у Глинянах / З.М. Шульга // Художній текстиль. Львівська школа / укл. Печенюк Т.Г. — Львів : Поллі, 1998. — С. 24—29.
  46. Merunowicz T. Pieka kraju nad szkolnictwem przemyslowem w Galicyi / Merunowicz T. — Lwów, 1887.
  47. Michałowska-Barłóg M.T. Kilimy polskie od XVIII do XX wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu / Michałowska-Barłóg M.T. — Poznań : Moi Łuczak, 2008. — 170 s.
  48. Przewodnikprzemysłowy. Premysl, 1890. — S. 6.

49. <http://kosiv.org/kosivschina/1033-myhajlo-kurylenko.html>.
50. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Галичина>.
51. <http://kosivart.if.ua/2009/04/08/1120/>.
52. <http://hutsul.museum/collection/explore/masters/337/440/>.
53. <http://hutsul.museum/collection/explore/masters/337/424/>.
54. <http://www.visitbielsko.pl/zabytki-przemyslu-i-techniki/>.

Kateryna Tsurkan

STRUCTURE, ORGANISATION
AND THE CELLS OF ARTISTIC EDUCATION
IN TEXTILE BRANCH IN GALICIA

in the last third of the XIX — beginning of the XX century

The foundation of professional education in textile branch in Galicia at the end of the XIX — beginning of the XX century is reviewed in the paper. The structure and organization of the system of government and administration, which comprised the educational system in Galicia during this period, is analyzed. The analysis of educational centers for professional purposes: weaving, lace thing, embroidery, needlework is realized. An attempt is made to differentiate and to systematize textile schools under a narrow professional direction, to

identify community through analysis of the regulations of these schools.

Keywords: Galicia, professional education, craft, textile, weaving, knitting, gold- or silver-embroidering, needlework, workshop, machine tool.

Катерина Цуркан

СТРУКТУРА, ОРГАНИЗАЦИЯ И ЦЕНТРЫ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ТЕКСТИЛЬНОЙ ОТРАСЛИ В ГАЛИЦИИ
последней трети XIX — в начале XX века

В статье рассматривается учреждение профессионального обучения в сфере художественного текстиля в Галичине в кон. XIX — нач. XX ст. Проанализирована структура и организация системы органов государственной власти и управления, которым подчинялась система образования в Галичине в названный период. Осуществляется анализ образовательных центров по профессиональным направлениям: ткачество, кружевное дело, вышивание, другие женские рукодельные работы. Проводится попытка дифференцировать и систематизировать текстильные школы по узкопрофессиональным направлениям, суммировать методологическую общность через анализ уставов этих школ.

Ключевые слова: Галичина, специальное образование, ремесло, текстиль, ткачество, коронкарство, гаптярство, рукоделие, мастерская, станок.